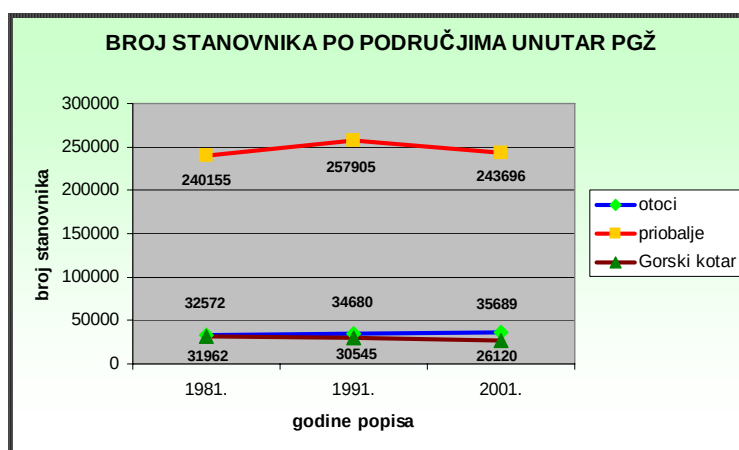

3.2. Gospodarenje prostorom

3.2.1. Stanovništvo

Novije demografske promjene u Primorsko - goranskoj županiji imaju negativna obilježja, kako u promijeni broja stanovnika, tako i u prirodnom priraštaju, dobnoj strukturi, stručnoj spremi, aktivitetu stanovništva, ali i u neujednačenoj gustoći stanovništva po područjima (**Slika 6**).

Slika 6

Izraziti pad broja stanovnika u zadnjih deset godina ima goransko područje i to u svim svojim općinama i gradovima, za čak 4.161 osobu, ili indeks 86,4. Područje priobalja također bilježi pad broja stanovnika u istom razdoblju, ali samo u nekim općinama (primjerice Lovran, Močenička Draga i Klana) i gradovima (Opatija i Rijeka), dok ipak većina općina i gradova priobalja bilježi porast broja stanovnika. Jedini porast stanovništva, premda za svega 381 osobu (indeks 103,7) gledano po područjima ima otočno područje i to otoci Krk i Rab, dok otoci Cres i Mali Lošinj bilježe blagi pad broja stanovnika.

I po gustoći naseljenosti postoje osjetne razlike po područjima. Najgušće naseljeno je područje priobalja, sa prosječnom gustoćom od 186,4 st/km², što je osjetno više od županijskog prosjeka koji iznosi 85,1 st/km², zatim slijedi otočno područje sa svega 35,4 st/km², dok je goransko područje izrazito niske prosječne gustoće od samo 20 st/km². Najveća gustoća naseljenosti je u Rijeci i oko Rijeke, zatim u Kastvu, Viškovu i Crikvenici, koji su uvršteni među dvadeset najgušće naseljenih gradova /općina u Hrvatskoj.

Prateći migracijske procese od 1991. - 2001. god., Primorsko - goranska županija bilježi više doseljenog stanovništva od autohtonog. Najviše ih se doselilo iz inozemstva, i to s područja BiH (čak 58,7%) i iz druge županije, a najmanje iz drugoga mjesta iste županije. Razlog tako visokog udjela doseljenog stanovništva u ukupnom rezultat je, uglavnom, ratnih zbivanja i razvoja turizma u priobalnom dijelu Županije. Osjetno više doseljenog stanovništva od autohtonog ima u priobalju, dok su otočno područje, a posebno goransko sa prevladavajućim udjelom autohtonog stanovništva nad doseljenim.

Kao rezultat prirodnih i društvenih čimbenika nekog područja, osim migracijskog kretanja stanovništva prisutno je i prirodno kretanje stanovništva ili prirodni prirast, o kojem će ovisiti da li će jedno područje biti ili jest emigracijskog ili imigracijskog tipa. U razdoblju od 1993. - 2002. god., u Primorsko - goranskoj županiji prirodni prirast bio je učestalo negativan. Točnije, u tih deset godina bilo je više umrlih od rođenih (- 8.480 osoba), a slične su karakteristike i po područjima, osim kod tri općine (Viškovo, Omišalj i Čavle) i jednog grada (Kastav), koji u cijeloj Županiji jedini imaju pozitivan prirodni prirast.

Prema tipovima općeg kretanja stanovništva u razdoblju od 1993 - 2002. god., područje priobalja i goransko područje imaju karakteristike eksodusnog tipa (negativna migracijska bilanca različitog intenziteta) i izumiranja (smanjivanje stope prirodnog kretanja), a otočno područje jednim svojim dijelom (otoci Cres i Mali Lošinj) ima sličnosti sa prethodna dva područja, dok drugim dijelom (otoci Krk i Rab) ima karakteristike imigracijskog tipa (pozitivna migracijska bilanca različitog intenziteta) i regeneraciju imigracijom.

Zaključno, Primorsko - goranska županija ima karakteristike emigracijske županije (izumiranje), kao i cijela Hrvatska, a po veličini negativnog prirodnog prirasta stanovnika prva je županija u Hrvatskoj.

Potencijalnu vitalnost i biodinamiku stanovništva prezentira dobna i spolna struktura stanovništva. Analiza po spolu ukazuje na prevlast ženskog dijela populacije u odnosu na muški, jednako na razini Županije kao i u svakom pojedinom području i mikroregiji. Što se tiče dobne strukture stanovništva, generalno gledano, Županija ima odlike starosti, odnosno čak duboke starosti stanovništva, i to u veličini koeficijenta starenja od 1,094. Najstariju populaciju očekivano ima goransko područje, zatim slijedi otočno i nešto manje priobalje. Više mladih u populaciji od starih imaju samo naselja u priobalju i to općine Omišalj, Viškovo i Čavle, a od gradova samo Kastav.

Sve više starijeg stanovništva, a sve manje mlađeg, kao i pad broja stanovnika, uvjetuje sve slabiji udio aktivnog stanovništva, a sve veći udio osoba s osobnim prihodom. Takva negativna tendencija već je vidljiva na čitavom području Županije, gdje udio aktivnih u odnosu na osobe s osobnim prihodom i uzdržavane nigdje ne prelazi 50%.

Postotak aktivnih stanovnika ipak je najveći u priobalju, posebno u općini Viškovo (50,0%), dok je približno jednak na ostala dva područja, otočnom i goranskom, gdje je zabilježen i najmanji udio od 34,5%, i to u općini Brod Moravice.

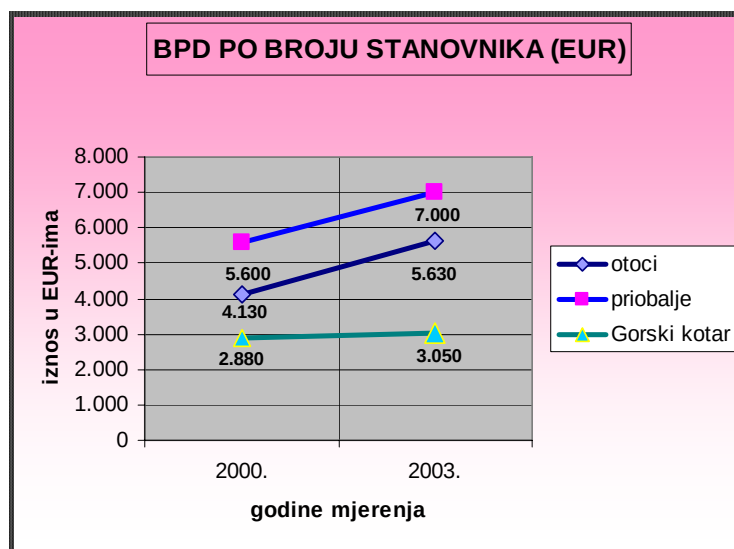
Jači razvoj turizma i usluga i destimulirajuća gospodarska politika razlog su što se sve manje stanovnika bavi poljoprivredom, tako da je njihova aktivnost na cijelom području Županije gotovo minorna.

3.2.2. Gospodarske djelatnosti

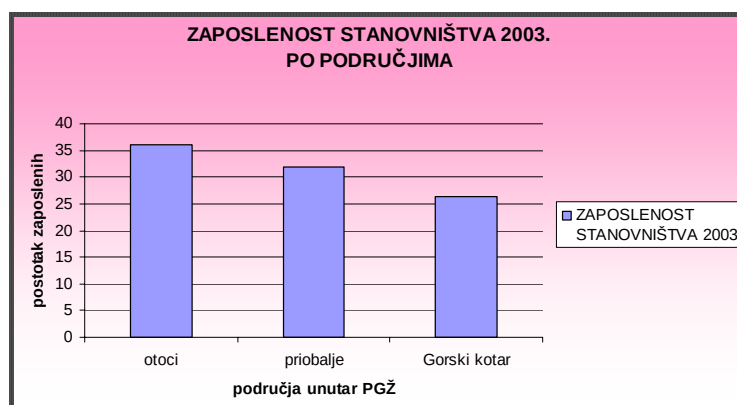
Primorsko - goranska županija ima tri uža područja različitog prirodnog značaja i stupnja razvijenosti - priobalni dio sa gradom Rijekom, otočni i goranski dio. U gradu Rijeci koncentrirano je preko 50% gospodarskih aktivnosti i znatno više društvenih i javnih djelatnosti. U priobalnom dijelu Županije smješteni su najveći gospodarski objekti u industriji, prometu i vezama, trgovini i društvenim djelatnostima. Otočni dio Županije karakterizira neadekvatna povezanost s kopnom (izuzev otoka Krka), jači razvoj turizma i

djelatnosti koje su uz njega povezane, sezonski karakter djelovanja većeg dijela gospodarskih subjekata, nedostatak tvrtki koje bi poslovale cijelu godinu, a u konačnici i određena otočna izoliranost koja ima za posljedicu iseljavanje dijela stanovnika u veće gradske centre. Goranski dio Županije je najnerazvijeniji, jer se njegovo gospodarstvo oslanjalo uglavnom na preradu drva i šumarstvo.

Razlike u razvijenosti najbolje se mogu iskazati veličinom bruto domaćeg proizvoda po stanovniku i udjelom zaposlenih u ukupnom broju stanovnika pojedinih dijelova Županije (**slika 7**).

Slika 7

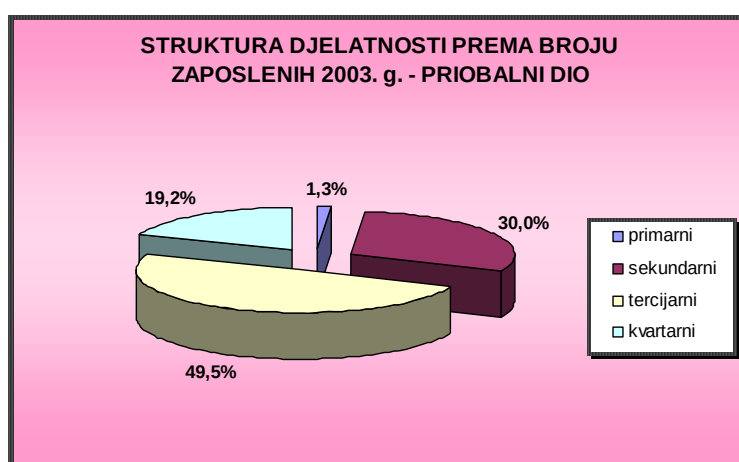
Slika 8

Porast zaposlenosti nakon 2000.god. pokazuje značajno oživljavanje gospodarskih aktivnosti. Najviši porast ostvaren je u tercijarnom sektoru (9%), zatim u primarnom te nešto usporeniji u sekundarnom i kvartarnom setoru. U svim sektorima je povećana zaposlenost, pa čak i u društvenim djelatnostima (**Slika 8**). Po dijelovima Županije najveći porast zaposlenih ostvaren je u otočnom dijelu (oko 10%), zatim u priobalnom (oko 6%),

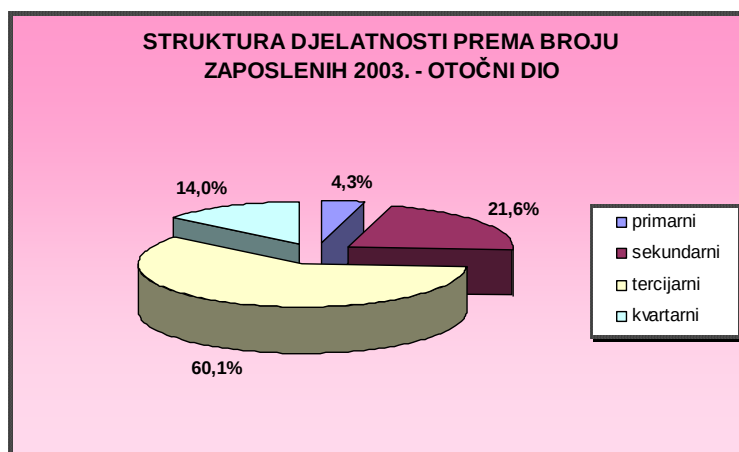
dok je u goranskom ostvareno smanjenje (oko 1%). Porast turizma omogućio je veću aktivnost i ostalih grana, dok se u goranskom dijelu nastavljaju negativne tendencije.

Strukturne promjene u gospodarstvu najčešće se odražavaju u promjenama proizvodnje, zaposlenosti i potrošnje, u promjenama u strukturi vlasništva i u poslovnim odnosima. Kako na sadašnjoj razini istraživanja nije moguće iskazati pravi pokazatelj po djelatnostima, to će se za iskazivanje gospodarske strukture Primorsko - goranske županije koristiti broj zaposlenih.

Stanje gospodarske strukture u sva tri dijela Županije (priobalni, otočni i goranski dio) u 2003.god. u odnosu na 2000. god. vrlo je malo izmjenjeno. Čak i usporedba s 1994.god. ništa bitno ne mijenja u odnosu na strukturu u 2003.god (**Slika 9, 10, 11 i 12**).

Slika 9

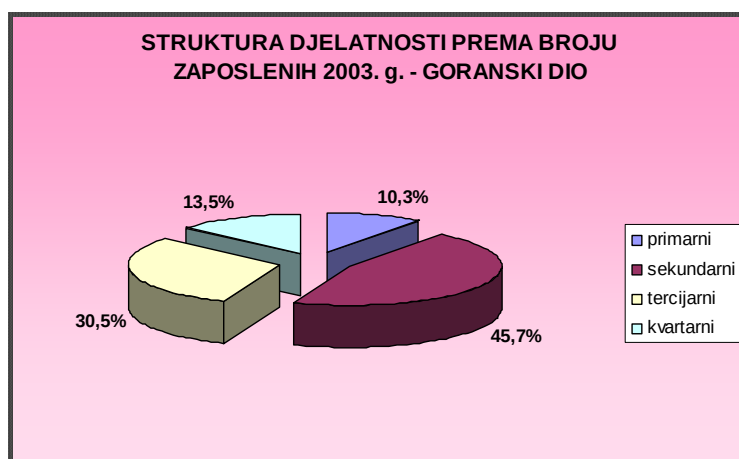
Slika 10

Ključne djelatnosti priobalnog dijela Županije su prerađivačka industrija, trgovina te prijevoz, skladištenje i veze. Najznačajniji je tercijarni - uslužni sektor u kojem dominira trgovina (oko 15%), te prijevoz, skladištenje i veze (oko 12%). Značajnije mjesto s upola manjim udjelom imaju turizam te poslovanje nekretnima i poslovne usluge. U sekundarnom sektoru dominira prerađivačka industrija (s preko 21%) koja je ujedno i najjača djelatnost po broju zaposlenih u priobalnom dijelu Županije, te građevinarstvo (oko

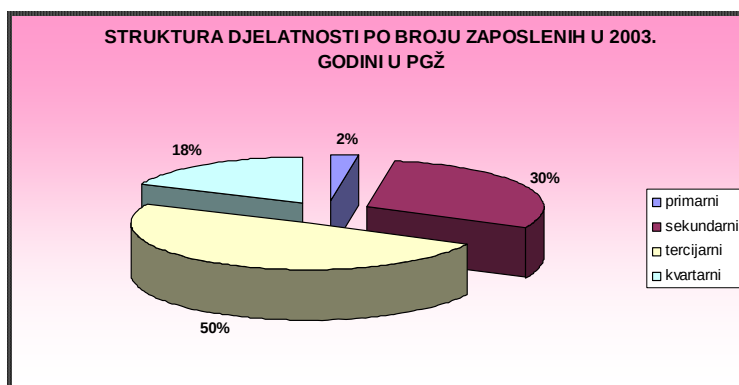
6%). U kvartarnom sektoru najznačajnije je zdravstvo (oko 8%), a potom obrazovanje (preko 7%), a manje je zastupljena javna uprava (preko 4%). Dominatnu ulogu u ovoj djelatnosti ima Grad Rijeka kao regionalno središte u kojem su smještene brojne državne i županijske institucije. Primarni sektor s poljoprivredom, lovom, šumarstvom, ribarstvom i vađenjem kamena ima vrlo mali obujam poslovanja.

U cjelini na otocima ključne su djelatnosti turizam, trgovina, prerađivačka industrija i građevinarstvo. Dominantnu ulogu ima tercijarni sektor u kojem je najjači turizam s udjelom oko 27%, zatim trgovina oko 15%, te prijevoz, skladištenje i veze sa 7%. U sekundarnom sektoru prerađivačka industrija u gospodarskoj strukturi otoka zastupljena je oko s 10%, te građevinarstvo s oko 9%. U primarnom sektoru iskazan je nešto veći udio ribarstva (3,4%). Kvartarni sektor je manje razvijen, jer se mnoge njegove funkcije obavljaju u regionalnom središtu Rijeke.

Na goranskom području temeljne su djelatnosti prerađivačka industrija, šumarstvo te prijevoz, skladištenje i veze. Osim njih veći udio imaju trgovina, građevinarstvo i obrazovanje s udjelima 7,6 - 8,5%. Dominantan je sekundarni sektor s visokim udjelom prerađivačke industrije (preko 35%). Ovaj dio prostora Županije ima najslabije zastupljene društvene djelatnosti. U tercijarnom sektoru glavna je djelatnost prijevoz, skladištenje i veze te trgovina, a u primarnom sektoru šumarstvo s nešto manje od 10%.

Slika 11

Slika 12

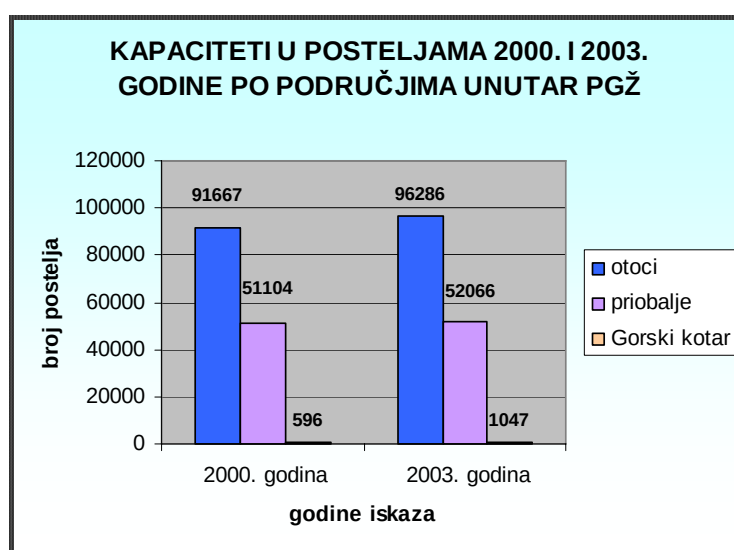
Prerađivačka industrija. Bez obzira na kontinuiranu stagnaciju i pad gospodarskih aktivnosti nakon 80-ih godina prošlog stoljeća prerađivačka industrija je i nadalje najznačajnija gospodarska grana Županije. U posljednjim godinama jača prerađivačko obrtništvo i dolazi do promjena u strukturi industrijskih grana. Tako je ukupan broj zaposlenih u porastu, ali se to odnosi uglavnom na područje bivše općine Rijeka, a pada na otocima i goranskom području. Mjereći veličinu ukupnog prihoda (bez prerade nafte i proizvodnje energije), ta je djelatnost u razdoblju 2000 - 2003.god. ostvarila gospodarski rast od oko 1,2% prosječno godišnje.

Promatrano po mikroregijama Županije, u posljednje četiri godine vidljivo je zaostajanje prerađivačke industrije na svim područjima osim u priobalju, s tim da je ono najmanje izraženo u Gradu Rijeci, a najizraženije na otocima, koji ni ranije nisu bili orijentirani na industriju.

Niz pogona je preseljen iz središta Rijeke u nove proizvodne i poslovne zone u okolini Rijeke, npr. u Industrijsku zonu Škrljevo - Kukuljanovo (Grad Bakar), u poslovne zone u Viškovu, Kastvu, Matuljima i Klani. U tim zona djeluje i veći broj novih pogona sa suvremenim tehnologijama na principu srednjeg i malog poduzetništva.

Povećanje broja zaposlenih od 20% za četverogodišnje razdoblje govori u prilog ubrzanom trendu razvitka prerađivačke djelatnosti na priobalnom području na "Riječkom prstenu". Obrnuti proces na otocima, gdje smanjenje iznosi gotovo 25%, govori o daljnjoj terciarizaciji županijskih otoka (turizam, trgovina i promet) i svođenju prerađivačke djelatnosti u najnužnije okvire. Ostvarenim smanjenjem poslovanja i zatvaranjem pogona drvene industrije u Gorskom kotaru ugrožava se opstanak tradicionalne privredne grane, a time i egzistencije dijela populacije tog područja.

Turizam. U promatranom razdoblju u Županiji je znatno poboljšana turistička pozicija, povećan broj dolazaka i broj noćenja gostiju, a povećani su i gospodarski efekti. Zbog prekategoricizacije i podizanja kvalitete ponude smanjen je broj postelja u osnovnim sadržajima i kampovima, a ujedno povećan u komplementarnim sadržajima. U promatranom razdoblju turizam je povećao svoju aktivnost za 9% prosječno godišnje (slika 13).

Slika 13

Podaci o smještajnim kapacitetima pokazuju vrlo neujednačen raspored po područjima Županije. Čak 97,1% smještajnih kapaciteta Županije nalazi se na njezinom litorarnom području, od toga 32,7% u priobalju, a gotovo 2/3, odnosno 64,4% na otocima. Obzirom na posebne uvjete života i privređivanja navedeni podatak upućuje na opasnost saturacije prostora i mogućeg narušavanja izvornih prirodnih i kulturnih vrijednosti otoka. Navedenu bojazan potvrđuje činjenica da je upravo na otocima došlo do ekspanzije izgradnje komplementarnih kapaciteta apartmanskog tipa. U promatrane četiri godine komplementarni kapaciteti na otocima povećani su za 7.591 postelju odnosno za 16,9%. Postotak povećanja za priobalje je sličan - 16,6% odnosno 4.134 postelja, što zbog ukupno manjeg kapaciteta i manjih prostornih ograničenja za sada nije alarmantno.

Turistička ponuda Gorskog kotara još uvijek ne dolazi do izražaja u Primorsko - goranskoj županiji, drugoj u Hrvatskoj po broju postelja. Također ni Grad Rijeka nije prepoznata turistička destinacija.

Trgovina. Priobalno područje ima razvijenu trgovinu, a naročito grad Rijeka, koji je postao izrazito jak trgovački centar Županije i šireg područja. U Gorskom kotaru je trgovina neujednačena, s nerazvijenom trgovačkom mrežom i skromnom ponudom. U promatranom razdoblju trgovina je na području Županije povećavala obujam poslovanja prosječno godišnje za oko 12%.

Stanje u trgovini Županije odraz je više stihijskog nego planiranog razvoja te djelatnosti. Unatoč povoljnim rezultatima koje ona ostvaruje posljednjih godina u odnosu na druge djelatnosti, karakterizira je određeni nesklad unutar Županije, jer je njezin razvoj tekao bez jasne strategije.

Goransko područje karakterizira neujednačena i nerazvijena trgovinska mreža te skromna ponuda. Veći dio žitelja orijentiran je na trgovine Rijeke i riječkog područja.

Priobalje ima razvijenu trgovinu na veliko, jer pored mreže trgovina na malo postoje i brojna veća skladišta veletrgovine i dvije veletržnice, u okviru kojih su i hladnjače (Kukuljanovo i Matulji). Dinamičan razvitak trgovine u Riječkom prstenu vidljiv je kroz izgradnju više trgovačkih centara (Plodine, Konzum, Billa, Metro). Također se povećava broj manjih specijaliziranih trgovina, kao i asortiman roba koje nude. U promatranom razdoblju Rijeka se afirmirala kao izrazito jak trgovački centar Županije i šireg prostora. Na području grada djeluje više od polovine zaposlenih u trgovini Županije. Ponuda roba zadovoljava gotovo sve potrebe stanovništva grada, Županije i susjednih županija.

Trgovina na otocima u značajnom je dijelu u funkciji turizma i od tuda njezini pozitivni trendovi. Na svakom većem otoku prisutna je jedna jača trgovinska tvrtka, (nekad i u sklopu hotelskog poduzeća) i niz manjih trgovina, od kojih je dio sezonskog karaktera (u turističkim naseljima, kampovima i drugdje).

3.2.3. Komunalna djelatnost

U djelatnosti skupljanja komunalnog **otpada** zadovoljavajućom se može smatrati pokrivenost odvozom (činjenica da je organiziranim skupljanjem otpada obuhvaćeno 94% stanovnika Županije), a nezadovoljavajućim stupanj primarne selekcije komunalnog otpada. U djelatnosti odlaganja komunalnog otpada nezadovoljavajuće je da se otpad odlaže bez prethodne obrade, da se ne vrši detaljna analiza, tj, da nije poznat sastav otpada, te popunjenost kapaciteta odlagališta. Relativno zadovoljavajućom (u odnosu na prijašnje

stanje) može se ocijeniti činjenica da je na 7 od 10 postojećih odlagališta ispunjen minimum propisanih tehničko - tehnoloških uvjeta.

Kod tehnološkog otpada, unatoč velikim naporima tijela zaduženih za vođenje katastra emisija u okoliš (KEO), nezadovoljavajućim se može smatrati praćenje podataka o količinama, vrstama i načinu postupanja s tehnološkim otpadom jer svi proizvođači takvoga otpada nisu uključeni u KEO. Ipak, mora se naglasiti da su uključeni najveći proizvođači i svi glavni skupljači i obrađivači otpada. Najveći je problem nepostojanje građevina za skladištenje, obrađivanje i odlaganje tehnološkog otpada.

Nije poznata količina opasnog otpada u komunalnome otpadu. Poseban je problem otpad koji nastaje u djelatnosti zaštite zdravlja ljudi i životinja. Iako se radi o potencijalno opasnom otpadu, može se reći da je gotovo u potpunosti izvan sustava praćenja.

Primarni zadaci u području otpada su sanacija postojećih odlagališta, posebno Sovjaka, Viševca, Duplje, Cetina i Petrkovog laza, te izgradnja centralne zone za gospodarenje otpadom, reciklažnih dvorišta i transfer stanica.

3.2.4. Javne ustanove

Društvene djelatnosti predstavljaju sadržaje od javnog interesa i prema glavnim svojstvima svrstavaju se u nekoliko osnovnih skupina. To su: upravne funkcije, pravosuđe, udruge građana, političke stranke i druge organizacije, vjerske zajednice, prosvjeta, kultura, zdravstvo, socijalna skrb, sport.

Društvene djelatnosti kao skupina središnjih uslužnih funkcija imaju za cilj pratiti razvoj i razmještaj njihovih korisnika, sa svrhom poboljšanja standarda i kvalitete života stanovništva. Njihov razvitak i struktura ovisi o potrebama korisnika njihovih usluga i o planiranom društveno - gospodarskom razvoju.

Sadržaji državne uprave, pravosuđa, županijske i lokalne samouprave, odnosno opće službe i institucije locirani su u središtima općina ili gradova. Uredi državne uprave i pravosuđa locirani su i Rijeci sa ispostavama u Opatiji, Crikvenici, Krku, Rabu, M. Lošnju, Delnicama, Čabru i Vrbovskom.

Prosvjetne djelatnosti obuhvaćaju cjelokupni sustav odgoja i obrazovanja kojeg čine predškolski odgoj, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje i domski smještaj učenika. Osnovne ustanove u kojima se provodi odgoj i obrazovanje su dječji vrtići, osnovne škole, srednje škole i učenički domovi. U Županiji djeluje ukupno 125 osnovnih škola (123 državne i 2 privatne), 48 srednjih škola (46 državnih, 1 privatna, 1 vjerska), 100 dječjih vrtića (85 državnih, 10 privatnih, 5 vjerskih) i 6 učeničkih domova.

Zdravstvena djelatnost organizirana je putem zdravstvenih ustanova za pružanje zdravstvene zaštite i unaprjeđenje, očuvanje i vraćanje zdravlja, a odvija se na tri razine: primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini.

Prema odgovarajućim standardima, svakoj se pojedinoj razini zdravstvene zaštite određuje mjesto u sustavu središnjih naselja, a u svrhu što optimalnijeg prostornog razvoja. Sukladno tomu, Rijeka kao centralno naselje Primorsko - goranske županije i središte makroregije, sjedištem je najvećeg broja zdravstvenih ustanova primarne, sekundarne i tercijarne razine. U sjedištima mikroregija (Delnice, Krk, Cres, Rab i Mali Lošinj) djeluju, uglavnom, ustanove primarne zdravstvene zaštite, te sekundarne - u Malom Lošnju

(Dječja bolnica za alergijske bolesti s odjelom za odrasle Veli Lošinj) i Rabu (Psihijatrijska bolnica Rab).

U središtima prostornih cjelina jačih razvojnih središta (Opatija, Crikvenica - Novi Vinodolski) zastupljene su zdravstvene ustanove primarne i sekundarne zdravstvene zaštite (od sekundarnih ustanova djeluje Specijalna bolnica za rehabilitaciju i liječenje bolesti srca i reumatizma "Thalassotherapia" u Opatiji i njen ogranak u Crikvenici), a u središtima prostornih cjelina slabijih razvojnih središta (Čabar - Gerovo, Vrbovsko, Rupa - Klana) u skladu postojećih standarda djeluju samo ustanove primarne zdravstvene zaštite, kao i u ostalim naseljima Primorsko - goranske županije koja su lokalnog karaktera.

3.2.5. Samouprava

Primorsko - goranska županija je jedinica područne (regionalne samouprave) u čiji su sastav ušle jedinice lokalne samouprave - općine i gradovi, njih ukupno 35.

Županija u samoupravnom djelokrugu obavlja poslove od područnog (regionalnog) značaja, a osobito poslove koji se odnose na: školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.

Općine i gradovi obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na: uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i šport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu.

